

שלות יעקב על התורה

מאת

הרב יעקב ספיוואק פרשת תולדות

ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את יהוה. ויאמר יהוה לה שני גיים בבטנך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר.

המלחמה בין גשמיות ורוחניות, היא היא המלחמה בין יעקב ועשו. היא המלחמה בין אדם הנקרא "איש תם יושב אהלים" שלומד דבר ה' בקדושה, ובין אדם הנקרא "איש יודע ציד" שמבזבז ימיו בדברי חלקות, פתוי ושקר כדי לשכנע את העולם ב"צדק" של כוונותיו. אולי כאשר הוא צד נשים ישתדל להשפיע עלינו ש"לשם שמים" נתכוון.

מן הקצה אל הקצה

הנה מה שאמר שלמה המלך "גם את זה לעמת זה עשה האלהים" (קהלת ז: יד) רואים בנוגע לעתים שונות: עת ללדת ועת למות עת לטעת ועת לעקור נטוע...עת לפרוץ ועת לבנות...עת לבקש ועת לאבד...עת לשמור ועת להשליך, עת לקרוע ועת לתפור...עת מלחמה ועת שלום. וגם רואים את זה בכל דבר והיפוכו כגון קר וחום קיץ וחרף יום ולילה, וכדומה.

כן הוא בנוגע לענין יעקב ועשו: דבר והיפוכו - זה לעומת זה:

קסרי וירושלים: אם אמר לך אדם, "חרבו שתיהן", אל תאמן. "ישבו שתיהן", אל תאמן. "חרבה קסרי וישבה ירושלים, חרבה ירושלים וישבה קסרי", תאמן, שנאמר (יחזקאל כ"ו) **אמלאה חרבה, אם מליאה זו, חרבה זו, אם מליאה זו חרבה זו**. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (בראשית כ"ו) **ולאום מלאום יאמץ**. (מגילה ו.)

שני הסמלים האלו, ירושלים וקסרי, לא רק שאי אפשר שישבו זו אצל זו, אלא עליתה של זו מורה על ירידתה של זו.

ויותר נח להתיחס למושג אם יש לו סמל. הסמל של גשמיות הוא עשו ועירו קסרי. עשו הוא האבא של קסרי ורומא. עשו הוא האדם האומר "יש לי רב". אדם זה אינו שמח בחלקו, "רב" לא מספיק לו, הוא רוצה הכל. אדם זה מאד "אגרסיבי", ותמיד הוא תופס מרובה ומפני זה בסוף הוא אינו תופס כלום. עשו זה הוא בעל תאוה שמשתדל להשביע תאוותו בדברים האסורים לו, ובסוף אינו אלא מרעיבה. עשו זה יתכן שיקריב את נשמתו על מזבח הגשמיות. ומכיון שאחיו יעקב הוא הסמל של הבירה רוחנית של עולם הזה, ירושלים, אי אפשר לקיים שניהם, יעקב ועשו ועירוניהם, יחד באותו מקום ובאותו מזל.

ויותר מזה, נראה לי, משמעותה של הגמרא הנ"ל היא שאי אפשר שיהיה שלום בין הרוחניות והגשמיות. ז"א, כמו שאי אפשר לירושלים וקסרי להיות יחד או בחורבן או בישיבה בשלוח, כך אי אפשר לאדם לחלק את חייו שוה בשוה בין הגשמיות והרוחניות. כל אחד עולה על חשבון השני: "עליתה של זו מורה על ירידתה של זו."

ואל תשיבני שכתוב בפרשת והיה אם שמוע "ואכלת ושבעת", וכדומה. כי כוונת הפסוק היא שיתיחס לממונו באופן רוחני וישלוט על תאוותיו ולא שתאוותיו תשלוטנה עליו. כמו כן כתב הכלי יקר בנוגע לאליעזר עבד אברהם על הפסוק "המושל בכל אשר לו":

ונוכל לומר שמלת "לו" שב אל אליעזר לפי שכל מי שהוא להוט אחר חמדת הממון, הרי ממנו שליט עליו, אל כל אשר יחפוץ יטנו, אבל הוא אינו שליט על ממנו כלל, כמו שכתוב: "איש אשר יתן לו האלהים עשר ונכסים וכבוד...ולא ישליטנו האלקים לאכל ממנו" וגוי' (שם ו, ב). והוה ליה למימר 'איש אשר נתן לו האלקים', כי "יתן" - להבא משמע. וזה לפי שהפסוק מדבר במי שאינו שמח בחלקו, והוא מצפה תמיד שיתן לו ה' עוד נוסף על מה שבידו, כי תמיד אין לו די.

וזהו האיש אשר לא ישליטנו האלקים לאכל ממנו, כי עינו רעה בשלו. אמנם למעלה מן פסוק זה אמר, "גם כל האדם אשר נתן לו האלקים עשר ונכסים והשליטו לאכל ממנו...זו מתת אלקים הוא" (שם ה, יח), הזכיר "נתן" לשון עבר, זה המסתפק ושמח בחלקו, הוא האיש השליט ומושל בכל אשר לו, וזה לא יקח

בודאי מה שאינו ראוי לו. ומזה הצד האמינו לאליעזר, כי ידע בו שהוא מושל על כל אשר לו, ואין ממונו מושל בו, על כן לא יכריחו הממון לעשות בעבורו מה שאינו ראוי ונכון.

גשמיותו של עשו אבי אדום, היא גשמיות למען גשמיות, גשמיות שאינה משביעה אלא מרעיבה. כמו הרומיים בני אדום שהיה מנהגם לאכול ולאחר כך להקיא את האוכל כדי שיוכלו לאכול עוד.

גשמיותו של בני יעקב היא גשמיות של בני תורה שמשתמשים בענייני עולם הזה כדי לחזק את עצמם בעבודת הבורא.

צדקתם של אחרים

כשנא עשו לפגוש את יעקב בשובו מבית לבן, היו עמו ארבע מאות איש, כאדם הבא לעשות מלחמה. אבל סוף סוף, מה היתה תגובתו של עשו?: "ויפול על צואריו וישקהו." אמרו חז"ל: "הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא נכמרו רחמיו באותה שעה." ולמה דוקא באותה שעה?! ; למה דוקא אחרי ששלח לו יעקב המלים "עם לבן גרתי" (ותרי"ג מצות שמרתי)? ועוד, מה איכפת היה לעשו ששמר יעקב את המצוות?

ואומר אני, שאולי נוכל להבין את הפסוק כפשוטו. שאע"פ שבלבו שנא עשו את יעקב, תוך תוך בלבו, עמוק עמוק בלבו, היתה גם כן קצת אהבה ליעקב. כי בוודאי ידע עשו שהוא נולד במשפחה של מלכות. אין ספק שהכיר עשו שחלק של משפחתו תהיה לממלכת כהנים וגוי קדוש, ואי אפשר שלא זכר עשו מה שהבטיח הקב"ה לסבו אברהם: "והתברכו בזרעך כל גויי הארץ."

ולכן אי אפשר שנעלם מעשו את חשיבותה של משפחתו, וגם אי אפשר שלא היתה בלבו הכרה של גדלות יעקב אחיו - ואפילו קצת אהבה לו - על שישב באהלי תורה, שזו היא יעודו וגורלו של עם הקדוש, עם הספר.

אלא מאי?

שומעים מהרבה רבנים שאע"פ שה"בעלי-בתיים" שלהם אינם דתיים עצמם, הם מכריחים שהרב עצמו יהיה צדיק, מאוד, מאוד דתי, כאילו שהוא יהיה לתשלומין ולכפרה על עונותיהם. כי אפילו האנשים שעוברים על דברי תורה, חלילה, רובם, בלבם, יודעים האמת, ומקווים שאע"פ שהם לא עמדו נגד פיתוי הרחוב, אולי זכותו של רבם יגן עליהם לפני כסא הכבוד בשעת הדין.

ונראה לי שכן הביט עשו על יעקב. כל זמן שיעקב היה איש צדיק בעיני עשו, תקותו של עשו היתה שאע"פ שהוא, עשו, נקרא רשע, אולי אם ימצא חן בעיני יעקב, זכותו של יעקב יגן עליו. לכן מכר ליעקב את בכורתו עם המלים "הנא אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה?" וכי היה עשו בתוך השדה, בתוך היער הרחק מן המחנה במקום שאין אוכל? והלא כתיב "ויבא עשו מן השדה, ז"א כבר היה בתוך היישוב ששם יש אוכל מסביב! ואל תשיביני שלא ידע עשו איך לבשל. וכי אם יש לאדם ארבע מאות איש לעשות מלחמה, אין לו עוזרים ועבדים אחדים שיודעים לבשל? האם אפשר שהמצב היה כל כך דחוק עד כדי שהיה צריך למכור את הבכורה?

אלא חשב עשו שמכירתו של בכורתו ליעקב תהיה, "ביטוח חיים" שלו לחיי עולם הבא. הנה הבכורה תקח אותה. כי אם אתה, יעקב, לא תעשה כן "הנה אנכי", עשו, בלי עולם הבא, ומי שאינו יורש עולם הבא חשוב כמת. ואם כן, "למה זה לי בכורה?" ועכשיו במכירת הבכורה אני, עשו, ממנה אותך יעקב להיות רבי, שאולי זכותך יגן עלי לפני כסא הכבוד. אבל כשראה עשו שיעקב לקח את הברכות, שמעשה זה היה בעיניו כגניבה, אולי חשב שאי אפשר לסמוך עוד על זכותו של יעקב ולהחבא מאחורי גבו ביום הדין.

ואז חמתו של עשו בערה בו, כי הכיר שבזה את הבכורה בלי תועלת. ועכשיו גם את הברכות אין לו, ומפני זה נאבד ממנו גם את גשמיותו של עולם הזה.

(הגם שהאמת היא מה שאמרו חז"ל, שהגיעו הברכות ליעקב ולא לעשו הרשע, יש מהאומות שטעונים שמאורע זה נותן להם פתחון פה על "שונאיהם של ישראל" (ראה כלי יקר בדברים ב: ג: "פנו לכם צפנה").

פיתוי הגשמיות שברחוב, והשיטוף בזמה הנמצא שם, מטמאים ומטמטים את לב האדם ונשמתו. מי שאינו יכול לעמוד בנסיון זו חושב שאם יש צדיק בסביבו להיות לסמל של תורה שאפשר ללמוד ממנו את דרך ה' - אפילו שלא למד כלום ממנו - מצב כזה יהיה לו לתועלת, כי זכותו של הצדיק יגן עליו. האנטישמיים שבפולין, אע"פ ששנאו את ישראל בשנאת מוות, על כל פנים בקשו מהחפץ חיים שילך לתוך שדותיהם כדי שתתן ארצם את יבולה. עד כדי כך האמינו בזכותו של הצדיק החפץ חיים.

כן, בראדיון, עירו של החפץ חיים, שנים אחדות אחרי פטירתו שם, עזרו הגוים את הנאצים בהשמדת יהודי העיר. כך היה המצב ה"לא נרמלי" של "יחס אהבה-שנאה" שיצאו מלבם של גויי העיר בהתייחסם עם היהודים. לא יאומן כי יסופר.

בהשקפת התנ"ך נראה שיש סתירה בענין יחס ישראל אל אומות העולם. מצד אחד, נראה שכל מגמתו ומטרתו של עם ישראל היא להיות "אור לגוים" (ישעיה מט:ו).

אבל מאידך גיסא, כתוב "הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב," (במדבר כג:ט). ואם עם ישראל מוכרח להיות מופרש ומובדל מן העמים, איך שייך להם להיות אור לגוים?

הכא במאי עסקינן: כדי להגן על קדושתו, עם ישראל צריך להיות מובדל מן שאר העמים. הבדלה זו מכריחה את ישראל לעזוב טפשות הרחוב ושיטופו בגשמיות ובזמה. השגת מטרה זו היא הפסיעה הראשונה על הדרך להיות דבוק בה'. ובסוף, כאשר עם ישראל משיג שלמותו שהוא דביקות בהקב"ה, אז יכול העם להיות אור לגוים.

ואל תשיבני איך אפשר שעם המובדל משאר עמים יכול להיות אור להם, כי כבר כתוב: "כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה. **והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחד**" (ישעיה: ס: ב-ג).

הנה פה הנקודה: כמו שעשו הכיר את גדלותו של יעקב, כך אומות העולם מכירים את גדלותם של עם ישראל - שאנחנו עם הנבחר. ואחרי שרוב העמים חשבו שכבר הקריבו את הסכויים שלהם להיות דבוק בה' על מזבח פיתוי הרחוב, אז אמרו בלבם שהעצה היחידית להיות דבוק בה' עכשיו היא תוך קבלת אור ה' מעמו ישראל, שנאמר: **"וכבוד ה' עליך יראה. והלכו גוים לאורך."**

ונאמר: "כה אמר ה' צב-אות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלוקים עמכם" (זכריה: ח: כג).

הענין הוא שודאי יודעים הגוים שאנו עם הנבחר ושהדרך הכי מובטח לחיים טובים הוא ללכת בעקבותנו כשאנחנו דבקים בה'. ולכן, אפילו אם אנחנו עם ישראל נמצאים רחוק, רחוק מהם, יחפשו הגוים אותנו כדי ללכת אתנו על דרך הישר, כמו שאמרו ישעיה וזכריה בנבואותיהם.

ולא עוד, אלא אור ה' שקבלנו משמים - אפילו אם נראה לעיני הגוים כאור קטן - יעזור להם להנחותם הדרך תוך החושך והערפל עד שיוצאים מרחוב הגשמיות ועולים והולכים על דרך ה'.

אבל בכל זאת, בשנים קדמוניות ובזמננו, אפילו בזמן שהעם הנבחר משפיעים לטוב על האומות, והאומות מושפעים מן הטוב הזה, מאוד נחוץ שעם ישראל נשאר אומה לבדה שאינה מתערבת עם שאר האומות, כי התדבקות באומות מביאה לידי התבוללות, והתבוללות מביאה לידי עזיבת דרך ה'.

וכמו שאמרנו על עשו שהוא כעס על יעקב כי חשב שכיון שלקח יעקב הברכות במרמה לא היו עוד זכויות ליעקב שהוא, עשו, היה יכול ליהנות מהן, כך הוא הענין ביחסים הבין-לאומיים של כלל ישראל בתוך המסלול ההסטוריה שלנו. כל זמן שעם ישראל מתבולל בין האומות, במקום להשפיע עליהם, אנו מושפעים מהם. בלולה בהשפעתם עלינו היא תרבות הגשמיות, הרחוב והזמה. וכשרואים האומות שטומאתם נפלה קצת עלינו, חושבים שאין לנו עוד באוצרנו הרוחני מה שיוכלו לקבל ממנו, ולכן אז כועסים עלינו כי תוך תוך בלבם חשבו שסוף כל סוף, זכויותנו יגנו עליהם אפילו כשהם רעים. אבל עכשיו כשרואים האומות ש"יואו עס קריסטלצ'ך, דארטן אידלצ'ך" (פירוש: פעמים רבות היהודים עושים מה שהגוים עושים), חושבים האומות עמוק בלבם שהיהודים בוגדים בם, שאינם מגשימים את יעודם להיות אור להם, אלא מטמאים את מצבם יותר, ולכן כועסים הגוים עלינו ולוחמים נגדנו מלחמה שהם מאמינים בה שהיא נקמת צדק.

ולכן אי אפשר שירושלים (עולם הרוחני) וקסירי (עולם הגשמי) יהיו ביחד. והקב"ה בגודל רחמיו וחסדיו הטביע בטבע העולם שהגוים אינם סובלים שנהיה קרובים אצלם. וכל פעם שעם ישראל דופקים על דלת תרבותם של האומות, סופו של דבר הוא שהאומות משליכים אותנו מפניהם. ואם בהתחלת ההשלכה אנו מכירים את הסכנה, יתכן שנוכל להמלט ממנו ולשרוד, אבל אם לא נכיר...

